

Гладкова Є. О. старший науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності
ННІ підготовки фахівців для підрозділів кримінальної міліції
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ТАКТИКА БОРОТЬБИ З ОРГАНІЗОВАНИМИ НАРКОГРУПАМИ

Спеціально-кримінологічна профілактика наркозлочинності, як один з напрямків, передбачає вплив на злочинні групи, діяльність яких пов'язана з незаконним обігом наркотичних засобів. Такий вплив здійснюється з метою припинення злочинної діяльності цих груп. Дослідники виділяють чотири етапи роботи зі злочинними групами: виявлення і вивчення групи, постановка групи на облік, чинення на групу профілактичного впливу з метою її роз'єднання, зняття групи з обліку [1, с. 248-273].

Виявлення групи передбачає встановлення факту її існування. Як джерела інформації про таку групу, можуть виступати заяви від населення, повідомлення від різних державних і громадських організацій і т. д. Однак найбільш повні дані отримують в результаті правоохоронної діяльності самих суб'єктів спеціально-кримінологічного запобігання (дізнання, слідства, проведення профілактичних заходів на ділянці обслуговування і т. д.). З огляду на ту обставину, що злочинні групи, які займаються наркоторгівлею, є значною мірою організованими, їх діяльність конспіративна. Це тягне за собою те, що велика частина інформації надходить в результаті застосування негласних методів оперативно-розшукової діяльності у злочинному середовищі.

Вивчення злочинної наркогрупи передбачає виявлення, перш за все, її суб'єктного складу: кількості учасників, їх соціально-демографічних (стать, вік, сімейний стан і т. д.), соціально-рольових (лідер, активний учасник, рядовий учасник і т. д.) і особистісно-психологічних якостей (вольові якості,

тип темпераменту і т. д.). Потім слід встановлювати структуру злочинної групи, адже від специфіки комунікативних зв'язків в групі багато в чому залежать особливості чинення профілактичного впливу на неї. Так, наприклад, при структурі комунікативних зв'язків в групі за принципом «коло», де інформація в групі йде по колу від однієї особи до іншої, і де також будується і система міжособистісних відносин між учасниками, вистачить до кримінальної відповідальності притягнути одного з учасників групи, перш за все її лідера, щоб група розпалась. Якщо відносини в групі побудовані за схемою «повної структури», де кожен учасник групи спілкується з кожним, то навіть при ізоляції її лідера і найбільш активних учасників група зберігає здатність до самовідтворення і подальшої злочинної діяльності[2, с. 304].

Третій етап роботи з наркогрупою передбачає її роз'єднання, яке здійснюється або через створення у групі міжособистісних конфліктів, або через дискредитацію її лідерів. У цьому плані важливою є характеристика стилю лідерства в групі. У літературі виділяють по стилю авторитарних, демократичних і змішаних лідерів, що поєднують обидва стилі управління групою [3, с. 79-85]. Для злочинних наркогруп характерний жорсткий, авторитарний тип лідерства, що вимагає беззаперечного підпорядкування всіх учасників групи. Це свідчить про те, що робота з лідером злочинної групи при її розкладанні завжди необхідна.

Четвертий етап передбачає зняття групи з профілактичного обліку. Безумовно, що цей етап означає такий результат копійної роботи суб'єктів протидії наркозлочинності, як вінець розкладання злочинної групи.

При характеристиці профілактичного впливу на злочинні групи, що займаються наркобізнесом, не можна не вказати на ряд недоліків, які зустрічаються в діяльності суб'єктів такого попередження (у минулому – підрозділів ВБНОН органів внутрішніх справ, зараз – підрозділів протидії наркозлочинності нацполіції).

1. Не враховується в значній мірі те, що злочинний обіг наркотичних

засобів значною мірою визначається діяльністю організованих злочинних груп. Так, діяльність цих груп практично не враховується при організації і проведенні загальнодержавних спільних комплексних оперативно-профілактичних операцій «Мак», «Батискаф», «Канал». Ці заходи скоріше нагадують широко розкинуту «мережу», в яку потрапляє невелика самотньо плаваюча риба, тобто окремі наркоторговці або слабо організовані наркогрупи.

2. Правоохоронні органи мають слабкі оперативні позиції у злочинних групах, перш за все тих, які створені на етнічній основі. Особливо слабкі оперативні позиції у правоохоронних органів у злочинних наркогрупах циган, які можуть взаємодіяти з представниками інших національностей, проте ніколи не будуть включають їх в свій склад.

3. Правоохоронні органи у процесі спеціально-кримінологічного впливу мало уваги приділяють девіантному соціальному середовищу, що сприяє діяльності злочинних наркогруп, складає нерідко її «кадровий резерв» (середа наркоманів, алкоголіків, осіб, схильних до маргінального паразитичного проведення дозвілля). Це середовище є більш відкритим для правоохоронних органів для вивчення і отримання важливої інформації про злочинну діяльність.

4. Відсутні необхідні заходи, спрямовані на звуження фінансових можливостей злочинних наркогруп. Слід зауважити, що в територіальних органах нацполіції є підрозділи по локалізації та ліквідації економічної бази наркозлочинності, пов'язаної з незаконним обігом наркотичних засобів. Співробітники роблять несміливі кроки по виявленню наркодоходів, їх вилученню, проте дієвих заходів в цьому напрямку поки що не видно. Разом з тим розширення обсягу наркоторгівлі призводить до того, що наркодоходи стають мертвим капіталом, складаються наркоторгівцями в «мішок». Для того, щоб від таких доходів була користь, злочинні групи прагнуть їх легалізувати. Це збільшує економічні можливості наркогрупи.

З метою удосконалення тактики профілактики наркозлочинів стосовно

організованих наркогру нами пропонуються наступні заходи.

По-перше, враховувати участь в наркобізнесі великої кількості злочинних наркогруп при проведенні всіх профілактичних заходів, зокрема, спільних комплексних оперативно-профілактичних заходів «Мак», «Батискаф», «Канал». Ці групи повинні розглядатися в якості основного джерела відтворення злочинного наркосередовища.

По-друге, необхідно посилити оперативні позиції правоохоронних органів у злочинному наркосередовищі, перш за все в тих наркогрупах, які створені на етнічній основі. Це, безумовно, потягне за собою посилення методів негласної роботи, перш за все розширення кола осіб, які співпрацюють з правоохоронними органами на конфіденційній основі. Важливо, щоб ці методи відповідали законодавству.

По-третє, серйозну увагу необхідно приділити соціально-девіантному середовищу, яке, як уже зазначалося, є своєрідним резервом для наркозлочинності. Це означає, що суб'єкти спеціальної протидії наркозлочинності повинні тісно взаємодіяти з суб'єктами загальної протидії, разом з ними проводити певні профілактичні заходи, наприклад, профілактичні заходи по обслуговуванню місць відпочинку, з тим, щоб виявити одночасно і збувальників, і споживачів наркотичних засобів.

По-четверте, терміново вжити заходів проти діяльності злочинних наркогруп, спрямованої на легалізацію доходів від наркаторгівлі. В цьому плані необхідно посилити контроль за кредитно-фінансовою сферою, в якій відбувається легалізація наркодоходів. Зарубіжний досвід показує: це призводить до того, що відмивання грошей поступово переходить з банків до небанківських фінансових установ (пункти обміну валюти, казино і т. д.). Потім у нефінансові сфери підприємництва, які не впливають істотно на економіку. Важливим є обмеження раніше надмірно лібералізованої зовнішньоекономічної діяльності, що дозволяє доходи від наркаторгівлі вивести за кордон.